

СЪВРЕМЕННИ ДЕПОПУЛАЦИОННИ ПРОЦЕСИ ВЪВ ВИДИНСКА ОБЛАСТ

Стефан Петров¹, Владимир Караджов¹

Съвременното демографско развитие на България се характеризира с влошени характеристики по редица основни демографски показатели. Страната е на едно от последните места в света по естествен прираст и на едно от първите места в света по смъртност и темп на намаляване на населението (според ООН, Световната банка и др.). Отрицателният механичен прираст на населението допълнително утежнява ситуацията. Една от най-засегнатите в това отношение територии е Видинска област, в Северозападната част на страната. Настоящото изследване има за цел да проследи темповете на депопулация в областта в периода 2000–2015 г. Установени са 2 заличени села и постоянен темп на намаляване на населението.

Ключови думи: депопулация, селища, демографска криза, население, България, Европа

CONTEMPORARY PROCESSES OF DEPOPULATION IN VIDIN DISTRICT

Stefan Petrov, Vladimir Karadzov

Abstract: The contemporary demographic development of Bulgaria is characterized by deteriorated characteristics in a number of basic demographic indices. The country is ranked one of the last places in the world by population growth and one of the first places in the world in mortality rate and rate of decrease of the population (according to the UN, World Bank, etc.). The negative population growth additionally aggravates the situation. One of the most affected areas in this regard is the Vidin region, located in the northwestern part of the country. The present study aims to trace the pace of depopulation in the district during the period 2000-2015. There are 2 deleted villages and a constant decrease in the population.

Keywords: depopulation, settlements, crisis, population, Bulgaria, Europe

---

¹ Катедра ГЕООС, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград; preceptor@abv.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

Обезлюдяването е постоянен процес в определени географски райони по света. България, за съжаление, е ярък пример за принадлежност към тази тенденция. Съвременното демографско развитие на страната ни се характеризира с влошени характеристики по редица основни демографски показатели. Държавата ни е на едно от последните места в света по естествен прираст и на едно от първите по смъртност и темп на намаляване на населението (според ООН, Световната банка и др.). По данни на Националния статистически институт (НСИ) през 2016 г. раждаемостта в страната е **9,1 %**, смъртността е **15,1 %**, естественият прираст на населението е отрицателен – **-6 %**. Последните стойности ни нареждат на трето място в света за най-отрицателен естествен прираст след Сирия (която е в разгара на широкомащабен вътрешен военен конфликт) и Молдова.

Статистиката сочи, че в България има над 170 села „призраци“, т.е. села без население. С подобни темпове в обозримо бъдеще българското село е на път да изчезне. Миграцията на населението от селата към градовете е световна тенденция, а не само българско явление, но у нас това се случва в условията на силно изразен отрицателен естествен прираст и осезаемо преобладаваща изходяща външна миграция. Това ускорява значително процесите на депопулация и заличаване на български села.

Обекти на това изследване са област Видин и община Видин с прилежащите ѝ села, които не правят изключение от тази засилваща се негативна тенденция и за съвременния период 2000–2015 г. и дори напротив – те са начело в негативната класация на национално ниво. Този период на изследване 2000 – 2016 г. е избран неслучайно, тъй като в него се включват присъединяването на България към Европейския съюз (ЕС) – 01.01.2007 г., и построяването на Дунав мост 2 (Нова Европа) – 2007–2013 г., което трябваше да доведе до засилване на местната икономика и стабилизиране на демографската ситуация в област Видин. Икономическата ситуация продължава обаче да е силно влошена и демографските показатели са едни от най-лошите в страната, като общият прираст на населението за 2011 г. е **-23,9 % (минус 23,9%)**, което поставя областта заедно с област Враца на първите места в страната в това отношение. В резултат на всичко това се стигна до заличаване на села, постепенна промяна в съотношението между дела на населението в трудоспособна възраст и това в надтрудоспособна възраст. Коефициентът на безработица също е висок – **16,3 %**, което отрежда трето място на област Видин в страната след Шумен (**17,2 %**) и Силистра (**16,7 %**) (2016 г., НСИ). Тази промяна е породена от засилената вътрешна миграция, която е с посока най-вече към големите градове в страната, и външна миграция към чужбина (Западна Европа).

ЦЕЛИ И МЕТОДИ

Основната цел на изследването е анализ на демографската ситуация и депопулационните процеси в област Видин и община Видин за периода 2000–2015 г. Използваните методи са няколко, като статистическият анализ е водещ, базирайки се на обработени данни от Главна дирекция Гражданска регистрация

и административно обслужване (ГД ГРАО) и НСИ за изследвания период. Използван е и картографски метод (чрез Google Maps) за представяне на заличните селища, както и методът на сравнителния анализ, допълнен чрез използването на Ad-hoc за подялба на селищата.

РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗ

Съвременните демографски показатели за 2016 г. за *област Видин* според НСИ са: раждаемост **6,2 ‰**, смъртност **23,1‰** и естествен прираст **-16,9 ‰**, който е два пъти и половина над естествения прираст на страната (**-6 ‰**). Причината за това е засилената миграция от селата и по-малките градове към областния център Видин и от него към столицата и другите големи наши градове. За изследвания период населението на областта е намаляло с **32 407** души, или **22,6 ‰** (фиг.1). За период от 15 години това е драстичен спад от приблизително една четвърт от цялото население на областта, което е алармиращо за цялата държава и изисква незабавни мерки за въздействие и възстановяване. Такива демографски ситуации са нетипични за държави, които не са в състояние на война. Подобни аномалии в света към момента се наблюдават в държави като Сирия и Украйна, но не и в държави без наличие на форсмажорни обстоятелства.

На ниво *община Видин* тази тенденция се запазва, като относителният дял на намаления брой население достига **19,5 ‰** за 15 години (фиг. 2). На територията на общината попадат два града – Видин и Дунавци, както и 32 села.

В областния и общински център *гр. Видин* тенденцията на депопулация се запазва, като за изследвания период населението на града е намаляло с 1/4, или **25,4 ‰** (фиг. 3).

Всички общини в областта регистрират различен интензитет на отрицателните стойности на естествения прираст. Най-благоприятни (макар и отрицателни) са стойностите в общините, които попадат непосредствено под влиянието на по-големите градове в областта – Видин и Белоградчик.

Градовете имат своята задържаща функция от миграционна гледна точка, населението е с по-ниска средна възраст и раждаемостта е по-висока. Както е видно от представените графични данни, най-влошени са стойностите на общините с голям дял на селското население – Бойница, Грамада, Кула, Макреш и Чупрене, в някои от които (Бойница и Макреш) населението е намаляло наполовина за период от 15 години (фиг. 4).

За нуждите на настоящото изследване и с цел проследяване на различията в динамиката на негативните демографски процеси и търсене на връзка между тях и големината на населеното място, по показател *брой жители* е създадена Ad-Нос подялба на селищата в община Видин **в четири групи**: най-малки селища (0–150 души) (фиг. 5); малки към средни (151–500 д.) (фиг. 6); средни към големи (501–1000 д.) (фиг. 7); големи селища (1001–3000 д.) (фиг. 8).

Графиките имат за цел да онагледят постоянната негативна тенденция в броя на населението през изследвания период, водеща към обезлюдяване на община Видин. Данните са реални, но поради близките си стойности населените места са разположени с вертикално отстояние в отделните категории, а

референтните стойности за брой на населението не са изобразени на графиките. Стойностите, върху които се базират графиките на фигури 5–8, са по настоящ адрес на населението и са извадени от базите данни на ГД ГРАО за период от 15 години. Показателят, регистриращ населението „по настоящ адрес“, по-добре илюстрира реално живеещите в общината, отколкото далеч по-формалния „по постоянен адрес“ (Karadzhev, 2011). Резултатът от засилващата се депопулация в областта е налице – до 2015 г. има 2 заличени села от картата на България. Към **31.12.2000 г.** в област Видин населените места са **142**, от които – 7 са със статут на град, **135** са със статут на село. Към **15.12.2015 г.** в област Видин населените места са **140**, от които 7 са със статут на град и **133** са със статут на село. През 2001 г. с. Каленик от територията на община Кула преминава в територията на община Видин.

Процентът на заличените населените места спрямо всички селища на територията на областта е **1,43 %**, като се очаква да нарасне в следващите 20 години. Заличените села в областта са:

- **Село Халовски колиби** – част от община Бойница. Разположено е на 13,22 km северозападно от общинския център с. Бойница, на 1,5 km от държавната граница с Р. Сърбия и на 33 km западно от областния център гр. Видин (фиг. 9). През 2001 г. с. Халовски колиби остава без население, а с решение МС № 855/обн. ДВ, бр. 82/26.10.2012 г. то се заличава и землището му се присъединява към съседното с. Шишенци. В община Бойница има 2 села с население под 10 души (по данни на ГД ГРАО към 31.12.2016 г. с. Каниц има 5 д. и с. Шипикова махала – 4 д.), които се очаква в близко бъдеще също да бъдат обезлюдени и заличени от картата на страната.

- **Село Бостаните** влиза в пределите на община Чупрене. Разположено е 7,33 km северно от общинския център с. Чупрене и на 49 km от гр. Видин (фиг. 10). През 2004 г. с. Бостаните се обезлюдява и се закрива като населено място с решение № 678 от 23 август 2012 г. за административно-териториална промяна в община Чупрене, област Видин (обн. ДВ, бр. 67 от 31 август 2012 г.).

Интересен е фактът, че села близнаци в България и Сърбия споделят съвсем различна демографска съдба в последните десетилетия. След Ньойския мирен договор от 1919 г. част от селата в тази гранична област са разделени на две, като в Сърбия село Шепикова е с население от 350 д., а в България с. Шипикова махала – 4 д.; с. Халово (Сърбия) – 700 д., с. Халовски колиби (България) – заличено. Въпреки че селата близнаци в Сърбия имат повече население от тези в България, и при тях се наблюдава темп на намаляване на населението, но не със същата скорост, както у нас.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Депопулацията на населението в област Видин и община Видин е очевидна, като стойностите ѝ са сред рекордните за България, ЕС и света. Сред най-важните причини за това състояние са: социално-икономическата ситуация, която определено е по-лоша в сравнение с останалите областни центрове; емиграцията (вътрешна и външна), породена от високата безработица; темпът на естествено възпроизводство на населението, който е забавен от демо-

графското застаряване и ниската раждаемост, и др. Те се допълват от второстепенни фактори, влияещи с особена сила в селата, като: масово ширеща се и непроборима битова престъпност, забавяне на модернизацията в селското стопанство и отлив на младото население поради безперспективност в икономическото развитие на територията, неадекватни здравни и социални грижи и др. Дългогодишните натрупвания на проблеми най-вече в сферата на заетостта (недостиг на работни места) са сред основните предпоставки Видин да е сред областите с най-висока безработица в страната. Изоставането в икономическото развитие, липсата на инвестиции и инфраструктурните проблеми са слабо място не само за общината и областта, но и за целия Северозападен регион. Построяването на Дунав мост 2 не само не доведе до очакваното икономическо съживяване на района, а дори напротив – улесни изходящата миграция (особено циркулярната и краткосрочната, главно към Румъния). Общият резултат е твърде нерадостен – силни миграционни импулси сред населението в трудоспособна възраст в посока големите икономически центрове на страната (предимно София), както и към чужбина. Интензивността на процесите на икономическа миграция е почти постоянна през годините. От друга страна, областта е обезпечена много добре от гледна точка на природно-климатични условия (климат, водни ресурси, почви). Разполага с уникални природни, културно-исторически и туристически ресурси с национално и международно значение. За съжаление, икономиката на такава област не може да се крепи само на туризма, защото до голяма степен той е сезонен. Наистина, р. Дунав предлага възможност за осъществяване на круизни пътешествия, съчетани с акостиране на корабите в гр. Видин и екскурзии за няколко часа до скалния комплекс „Белоградчишки скали“ и посещение на пещерата Магура. Виненият туризъм също е от голямо значение, макар и недостатъчно, защото и той е повлиян от сезонността при посещенията. Извън туристическия сектор може да се каже, че община Видин, и по-специално гр. Видин, не разполага с достатъчно голяма притегателна сила, която да задържа младото население и по този начин да се забавят темповете на обезлюдяване. Отдавна са затворени някои от големите заводи в града, които години наред са давали препитание на много семейства. Процесът на депопулация е започнал преди 2000 г., но по-лошото е, че тази тенденция ще продължава през следващите години. Населението ще застарява, младите хора ще напускат областта, още малки села ще бъдат закрити. Въпреки тежката ситуация обаче има надежда за икономическо съживяване на град Видин и това може да стане чрез:

1. Възстановяване функциите на летище Видин, което е само на 5–6 km от града. По този начин транспортните функции ще се засилят, тъй като на територията на общината ще функционират трите основни вида транспорт. Това обаче може да стане само при доказана рентабилност, а към момента изгледите са песимистични.

2. Разработване на термалните извори при с. Сланотрън, в резултат на което да се предложат чудесни туристически пакети, като например лечебни процедури, съчетани с познавателен туризъм до обекти в областта.

3. Използване на чудесните агроклиматични условия за по-адекватното и съвременно развитие на селското стопанство и на консервната промишленост, както е било преди години. По този начин учениците от Професионална гим-

назия по селско стопанство „Г.М. Димитров“ в гр. Дунавци, община Видин, ще имат подсигурана работа след завършване на средното си, а дори и висшето си образование.

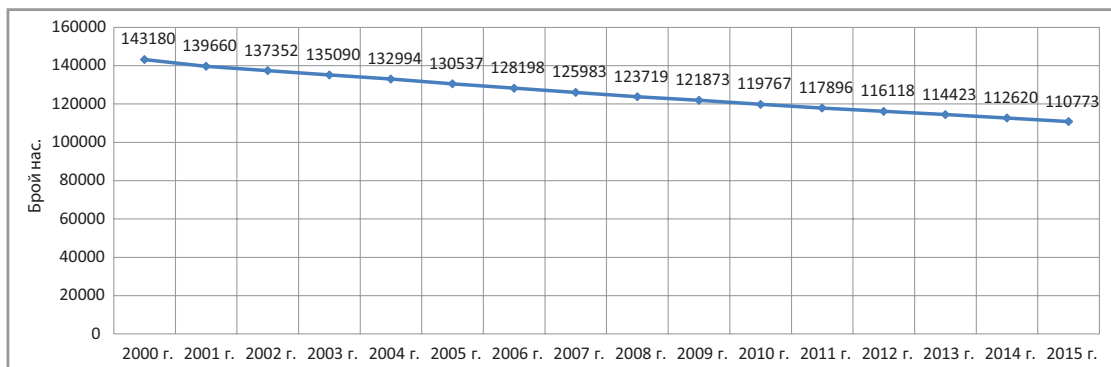
4. Подсилване и развитие на риболова и създаване на предприятие за преработка на рибни продукти, тъй като гр. Видин е разположен на брега на р. Дунав.

ЛИТЕРАТУРА

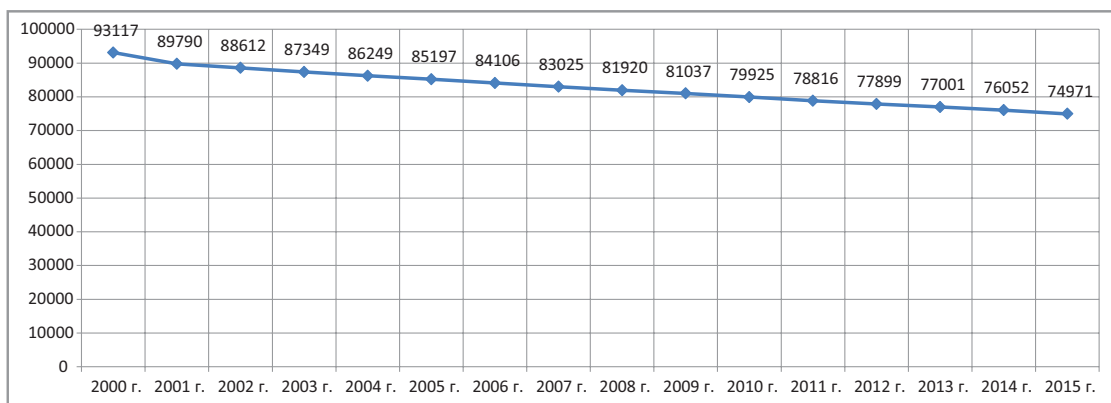
ГД Гражданска регистрация и административно обслужване. Таблици за населението по настоящ адрес за община Видин и област Видин за периода 2000–2015 г. <http://www.grao.bg/tna/tab03.html> (last visited on 15.05.2017)./ General Directorate „Civil Registration and Administrative Services“, Tables for the population at current address for the municipality of Vidin and Vidin Region for the period 2000-2015, <http://www.grao.bg/tna/tab03.html> (last visited on 15.05.2017).

Национален статистически институт. Таблици за населението на община Видин и област Видин за периода 2000–2015 г. <http://www.nsi.bg/bg/content/11409/област-видин> (last visited on 01.06.2017), <http://www.nsi.bg/bg/content/2975/население-по-области-общини-местоживеене-и-пол> (last visited on 01.06.2017)./ National Statistical Institute of Bulgaria, Tables for the population of the municipality of Vidin and Vidin Region for the period 2000-2015, <http://www.nsi.bg/bg/content/11409/област-видин> (last visited on 01.06.2017), <http://www.nsi.bg/bg/content/2975/население-по-области-общини-местоживеене-и-пол> (last visited on 01.06.2017).

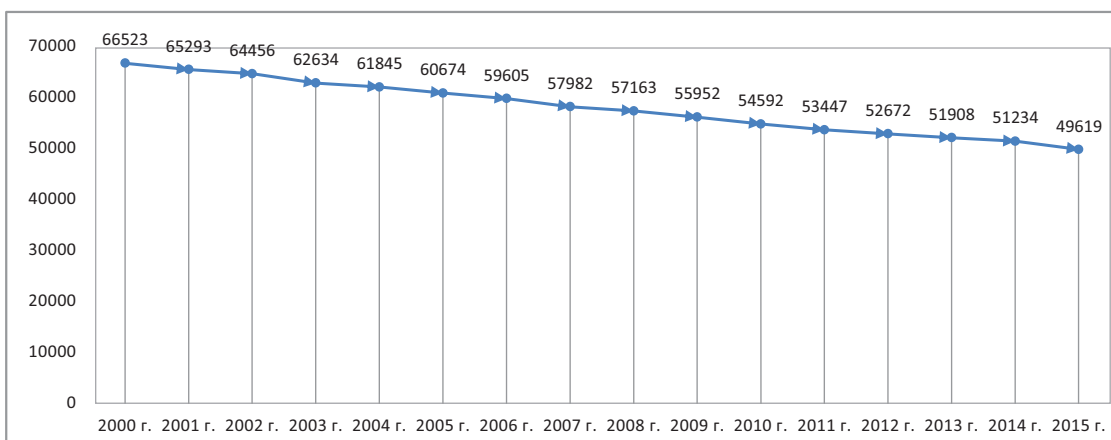
Karadzhev, V. 2011. The Free School Bus – Helping or Worsening the Problem of Village Depopulation? The Experience of Municipality of Blagoevgrad. Fourth International Scientific Conference FMNS-2011, Blagoevgrad, BULGARIA pp. 252-258, ISSN: 1314-0272.

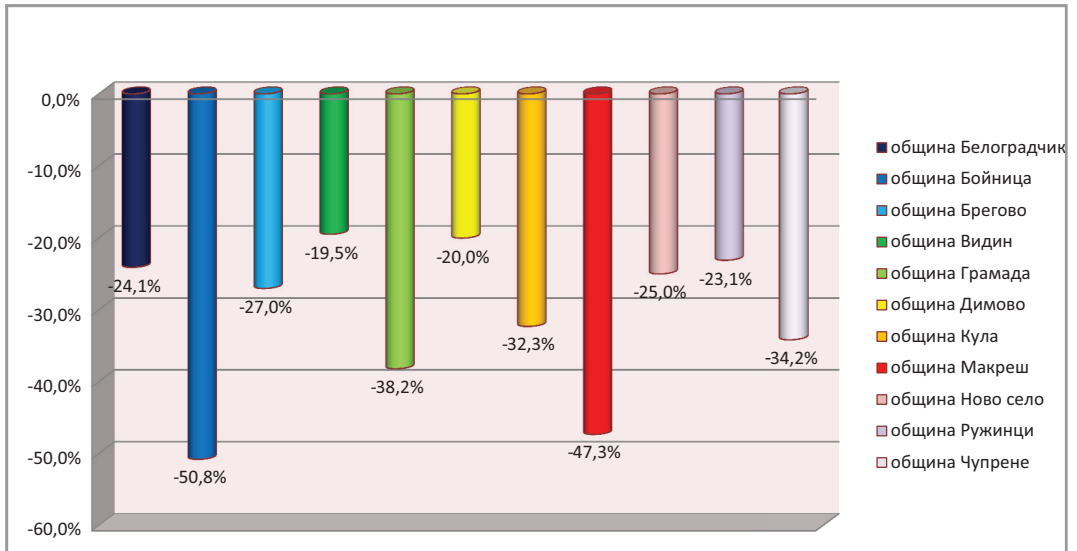
Фиг. 1. Динамика в изменението на броя на населението на област Видин за периода 2000–2015 г.

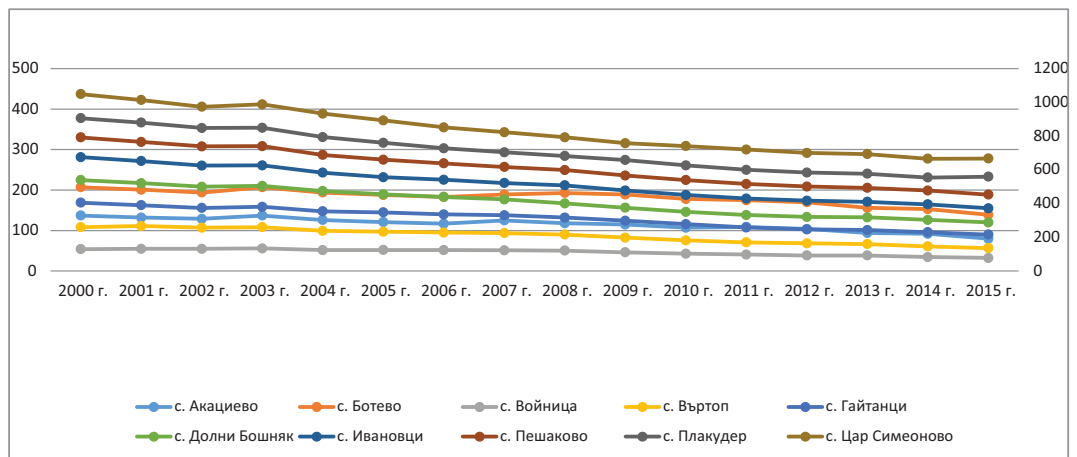
Фиг. 2. Динамика в изменението на броя на населението на община Видин за периода 2000–2015 г.

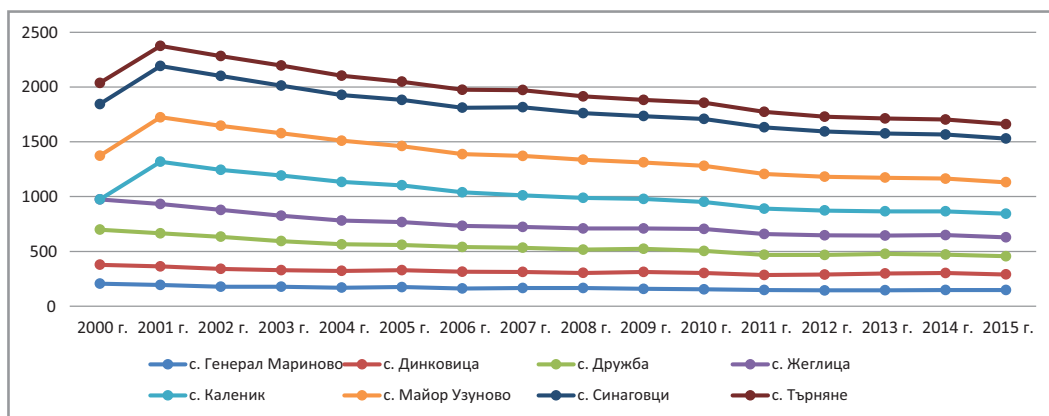
Фиг. 3. Динамика в изменението на броя на населението на гр. Видин за периода 2000–2015 г.

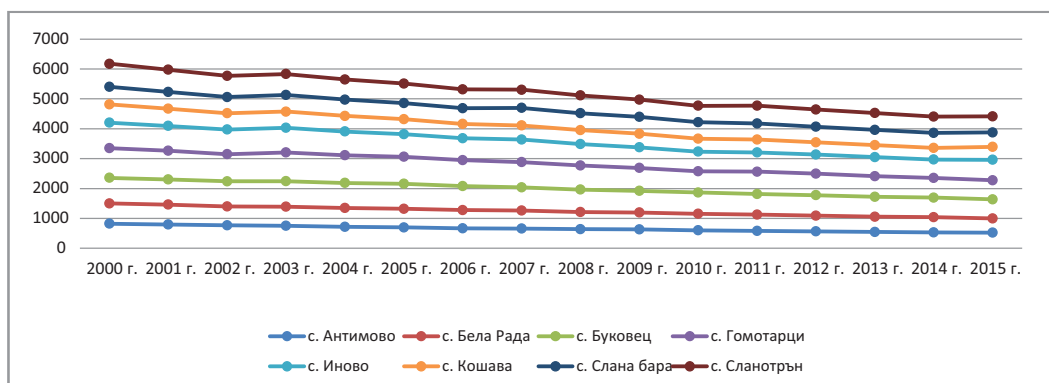
Фиг. 4. Изменение в броя на населението (в %) по общини в област Видин за периода 2000–2015 г.

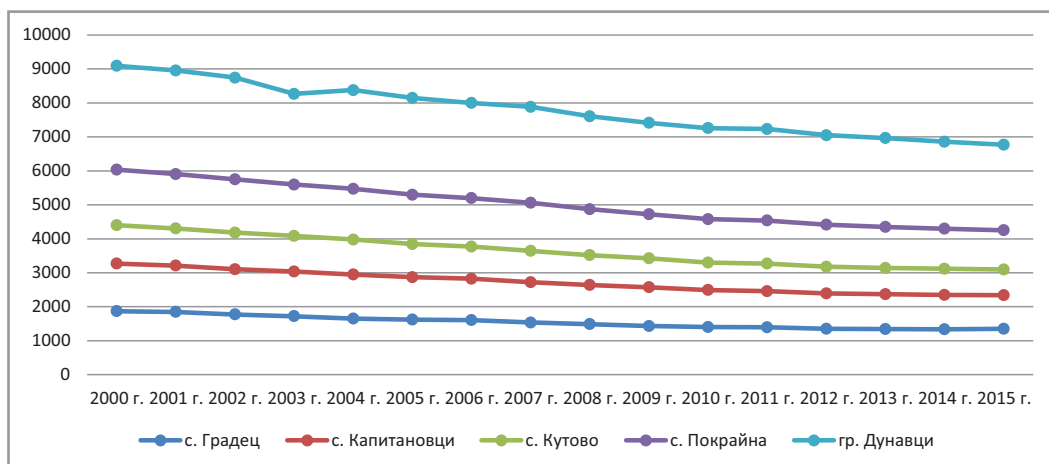
Фиг. 5. Динамика в изменението на броя на населението на най-малките селища (0–150 души) в община Видин за периода 2000–2015 г.

Фиг. 6. Динамика в изменението на броя на населението на малките към средни селища (151–500 души) в община Видин за периода 2000–2015 г.

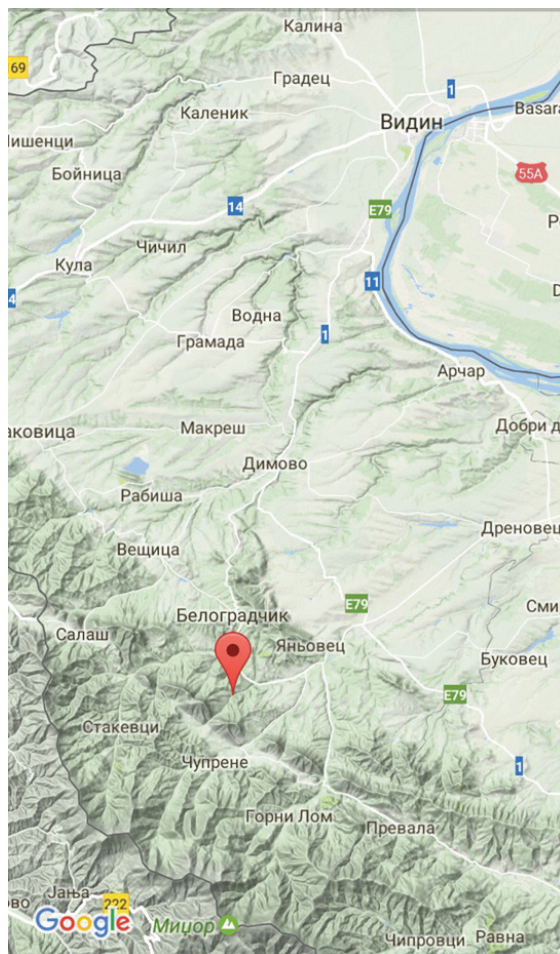
Фиг. 7. Динамика в изменението на броя на населението на средните към големи селища (501–1000 души) в община Видин за периода 2000–2015 г.

Фиг. 8. Динамика в изменението на броя на населението на големите селища (1001–3000 души) в община Видин за периода 2000–2015 г.

Фиг. 9. Местоположение на заличеното с. Халовски колиби

Фиг. 10. Местоположение на заличеното с. Бостаните